

فصلنامه علمی - تخصصی فرهنگ پژوهش

شماره ۲۴، زمستان ۱۳۹۴، ویژه علوم سیاسی

## بررسی فرصت‌های فرهنگی و تمدنی ایران و مصر

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۲/۵ تاریخ تأیید: ۹۵/۶/۱۶

محمدعلی صادقزاده\*

### چکیده

دو کشور ایران و مصر به عنوان دو کانون اصلی تمدن شرق و دو قدرت منطقه‌ای و تاثیرگذار جهان اسلام، اشتراکات تاریخی و فرهنگی زیادی با یکدیگر دارند که این امر می‌تواند از یک سو محرک مناسبی برای بهبود روابط آنها باشد و از سوی دیگر قابلیت تاثیرگذاری بر مخاطبان منطقه‌ای و بین‌المللی داشته باشد.

در این میان توجه به اشتراک در دین، قرآن، سنت نبوی ﷺ، محبت به اهل بیت علیهم‌السلام، گردشگری و توریسم، تبادلات علمی و فرهنگی علما، نخبگان، دانشگاهیان و همکاری در زمینه شبکه‌های ارتباطی، رسانه‌ای، قرآنی و فقهی می‌تواند نقش موثری در تقویت همگرایی و پیوند دو کشور دارد.

شناسایی این فرصت‌ها می‌تواند گامی مهم و موثری در تدوین سیاست‌های راهبردی دو کشور در جهت بهبود روابط دوجانبه و تأمین منافع دو کشور باشد.

**واژه‌های کلیدی:** ایران، مصر، فرصت، تمدن، اسلام، دیپلماسی فرهنگی.

\* کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه باقرالعلوم علیه‌السلام.

## مقدمه

ایران و مصر از مهمترین کشورهای مسلمان با سابقه تمدنی، فرهنگ کهن و دارای ظرفیت‌های و قابلیت‌های زیادی جهت تاثیر گذاری بر تحولات منطقه‌ای و جهان اسلام می‌باشند. مصر بزرگترین کشور جهان عرب است و دانشگاه اسلامی الازهر که از جایگاه ویژه‌ای در جهان اسلام برخوردار است، در این کشور می‌باشد. از طرفی دو کشور ایران و مصر از مشابهت‌های فرهنگی قابل توجهی در زمینه اشتراک در دین، سیره و سنت نبوی، گرایشات و باورهای دینی که سبب تحکیم این پیوند می‌شود، برخوردارند.

گرچه روابط ایران و مصر در سطح سیاسی دارای فراز و فرودهایی بوده است، اما در صورتیکه دو کشور بتوانند از فرصت‌ها و ظرفیت‌های تاریخی و تمدنی خود استفاده نمایند، می‌توان امیدوار بود که در این مقطع روابط سیاسی دو کشور بهبود یافته و دو طرف در جهت تقویت منافع مشترک و رفع منافع اختلاف‌زا همکاری نمایند و حتی نقش موثری در جهت شکل دهی به نظم خاورمیانه و جهان اسلام ایفا کنند.

از اینرو با بررسی دقیق و تقویت فرصت‌ها و به حداقل رساندن چالش‌ها می‌توان فصل جدیدی در روابط دوجانبه ایران و مصر آغاز کرد.

بنابراین استفاده از دیپلماسی فعال و پویای فرهنگی، یکی از مهمترین فرصت‌های جمهوری اسلامی ایران برای تقویت و افزایش همگرایی منطقه‌ای بویژه در رابطه با کشور مصر به شمار می‌آید.

## ۱. میراث فرهنگ اسلامی دو کشور

دو کشور ایران و مصر علاوه بر اینکه از فرهنگ و تمدن غنی و کهنی برخوردار هستند با پذیرش دین اسلام، از فرهنگ مشترک تمدن اسلامی نیز بهره‌مند گشته‌اند. این ماهیت فرهنگی مشترک در تسهیل و تسریع روابط فرهنگی دو ملت نقش بسزایی ایفا می‌کند. عواملی از جمله توحید، سیره و سنت نبوی، گرایش‌ها و باورهای دینی مشترک سبب تحکیم این پیوند می‌شود. محبت به اهل بیت از جمله برجسته‌ترین ویژگی‌های مشترک مسلمانان ایران و مصر است. از جمله مهمترین زیارتگاه‌های منتسب به دوست داران اهل بیت در این کشور عبارتند از: رأس الحسین، مرقد حضرت زینب علیها السلام، مقام فاطمه صغری، بنت الحسین علیها السلام، مقبره مالک اشتر، مقبره حضرت سکینه می‌باشد. امروزه علاوه بر زیارت دائم حرم‌های شریف موجود در مصر از سوی مردم، بیشترین اسامی رایج در مصر پس از اسم محمد، نام علی در میان مردها و نام‌های فاطمه و زهرا در میان زنان است. (کدیور؛ ۱۳۷۳: ۴۶)

از آنجایی که اسلام به عنوان دین خاتم و کامل‌ترین دین الهی است، فراتر از مرزهای ملی، قومی و نژادی رفته و براساس وحدت و اخوت اسلامی، بانفی هرگونه نژاد، قوم، ملیت و طبقه، مسلمانان را یکسان دانسته و آنان را امت واحده دانست. در فرهنگ اسلامی بر آموزه‌هایی چون اقامه قسط و عدالت، یاری مظلومین، وفای به عهد، استقلال و آزادی، نفی سلطه جویی و سلطه پذیری، روابط حسنه و صلح آمیز متقابل، همکاری و همگرایی، سعادت و کمال انسان در بعد دینوی و اخروی تاکید می‌گردد. نمود این گفتمان را می‌توان در انقلاب اسلامی ایران دید که با احیای گفتمان‌های هویت بخش و پیوند دیانت با سیاست و قدرت، الهام بخش معنوی ملت‌ها و نهضت‌های آزادی بخش، بویژه در جوامع مسلمان شد.

انقلاب اسلامی ایران توانست با نشان دادن ظرفیت تمدن اسلامی به عنوان تمدنی جامع و چند بعدی در عرصه‌های دینی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، علمی و نیز

طلایه دارگفتمان‌های جدید تعاملی و تبادلی در عرصه‌های علم، دانش، فناوری و اندیشه باشد. رشد معنویت‌گرایی، افزایش گرایش و دلبستگی مردم به معنویات و توسعه فرهنگ دینی در کشورهای اسلامی، هم‌زمان با گسترش موج اسلام‌خواهی و اسلام‌گرایی و احیا و نهادینه‌سازی ارزش‌های معنوی و اسلامی، موجب اعطای هویت اخلاقی، معرفتی و معنوی به جوامع مسلمان می‌گردد. (سمیعی اصفهانی؛ ۱۳۹۱: ۱۵۸) اما باید خاطر نشان کرد که از شگردهای نفوذ قدرت‌های برتر در میان کشورهای اسلامی و استیلای بر آنها، القای برتری فرهنگی غرب و از خود بیگانگی فرهنگی مسلمانان و در نهایت استحاله فرهنگ خودی و پذیرش بی‌چون و چرا فرهنگ غربی بوده است. آنان به خوبی دریافته‌اند که با استحاله فرهنگ دینی و اسلامی، نه تنها راه برای تسلط فرهنگ بیگانه و استیلای فرهنگی آنان فراهم می‌گردد، بلکه تسلط نظامی و اقتصادی نیز به واسطه تهی کردن فرهنگی کشورها امکان پذیر است. (همان، ۱۵۷)

در این میان مصر می‌تواند همانند ایران با بهره‌گیری از میانی دینی و ارزش‌های اسلامی بدون وابستگی به شرق و غرب به تحکیم نظام و دولت خویش بپردازد و ساختار سیاسی، اقتصادی، فرهنگی جامعه خود را بر اساس آن شکل دهد.

## ۲. سابقه تقریب بین المذاهب

جمهوری اسلامی ایران با تاکید بر وحدت بین شیعه و سنی، تقریب مذاهب اسلامی و نفی فرقه‌گرایی مذهبی، در صدد وحدت ملت‌های مسلمان است. این امر از یک سو با تکیه بر باورهای اصیل اسلامی، قرآن و سنت نبوی و مراسم‌های دینی و مذهبی، اساس و بنیان سازمان سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورهای اسلامی را تقویت می‌کند و از سویی دیگر با مبارزه علیه دشمن مشترک، ظلم ستیزی، استعمار و استثمار قدرت‌های جهانی را نفی می‌کند. برای نمونه می‌توان به تقریب مذاهب اسلامی اشاره کرد. از نظر مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، تقریب عبارت است از: نزدیک شدن

پیروان مذاهب اسلامی با هدف تعارف و شناخت یکدیگر به منظور دستیابی به تألیف و اخوت دینی براساس اصول مسلم و مشترکات اسلامی. (تسخیری؛ ۱۳۸۳: ۲۱۸)

دعوت تقریب بین المذاهب در سال ۱۹۴۶ در کشور مصر آغاز شد. شیخ حسن البنا از نخستین‌های جمعیت همبستگی و از علاقمندان به دفاع از حرکت دارالتقریب بود که توسط علامه محمدتقی قمی تاسیس شد. (آذرشب؛ ۱۳۸۴: ۱۸۵) از آثار مهم دارالتقریب، صدور فتوای شیخ شلتوت بر جواز عمل طبق فقه و مذهب شیعه امامی اثنی عشری است. (همان، ۲۰۴)

#### اهداف جمعیت دارالتقریب

۱. اقدام در زمینه ایجاد وحدت کلمه بین پیشوایان مذاهب اسلامی (فرقه‌های اسلامی) که دیدگاه‌های غیر مرتبط با اصول کلی اسلام داشته، باعث فاصله و جدایی بین مسلمانان شده است؛

۲. انتشار مبادی اسلامی به زبان‌های مختلف و تبیین نیاز جامعه در عمل به آن؛

۳. کوشش در جهت رفع مناقشاتی که بین دو ملت یا دو طایفه‌ی اسلامی است و ایجاد همبستگی بین آنها. (همان، ۲۱۱)

حجت الاسلام و المسلمین دکتر «احمد مبلغی» رئیس پژوهشگاه مطالعات تقریب و رئیس مرکز تحقیقات اسلامی مجلس در دیدار هیأتی از اساتید و مدرسان دانشگاه‌های الازهر و سایر دانشگاه‌های مصر گفت: پیشنهاد می‌کنم یک جمعیت تقریبی فرامرزی با حضور نخبگان شیعه و سنی، علما و دانشگاهیان طرفین تشکیل و آنها به همه جنبه‌ها و الزامات آن نیز پایبند باشند. مجمع تقریب مذاهب اسلامی ایران می‌تواند امکانات خود را در جهت کمک به این جمعیت تقریبی بدون اینکه ابعاد فرامرزی و خودجوش آن (جمعیت تقریبی) تحت تاثیر هیچ کشوری قرار گیرد، قرار دهد. وی با اشاره به اینکه جمهوری اسلامی خواهان تقریب و طرفدار توسعه آن است، از نخبگان و علمای مصر نیز درخواست

کرد: تمام تلاش و ظرفیت‌های خود را در جهت تقویت جمعیت فرامرزی تقریب به کارگیرند. دکتر مبلعی گفت: هر کدام از دو کشور ایران و مصر، قابلیت‌های زیادی دارند که اگر شناسایی و شکوفا شوند تحولات شگرفی در جهان اسلام ایجاد خواهد شد. وی با تاکید بر رعایت الزامات و خطوط قرمز تقریب گفت: تقریب خطوط قرمز و الزاماتی دارد که بدون توجه و مراعات آن، وحدت میان امت اسلام ایجاد نمی‌گردد یا اگر هست به خطر می‌افتد. بیداری اسلامی بهترین فرصت برای تقریب و نزدیکی مسلمانان به همدیگر است، اینکه شیعه و سنی بدون توجه به الزامات تقریب و وحدت، هر کدام کار خود را انجام دهند خطرناک است و امروز مصر بیش از هر زمان دیگری به وحدت و تقریب نیاز دارد. (<http://www.abna.ir/314468>)

در این راستا جمعیت خیریه اسلامی مصر همایشی با عنوان «وحدت شیعه و اهل سنت» را برگزار کرد. سخنران این نشست استاد و نویسنده معروف دارالعلوم دانشگاه قاهره دکتر «عبد الصبور شاهین» مؤلف کتاب «السنه و الشیعه امه واحده» بود. حجت الاسلام و المسلمین دکتر «محمدحسن زمانی» راین سابق فرهنگی ایران در مصر در تألیف این کتاب همکاری لازم را با وی داشته است. برگزاری این همایش در کشور اهل سنت توسط علماء سنی و با حضور فرهیختگان اهل سنت با جهت گیری دفاع از تشیع در برابر اتهامات تفرقه افکنان، نشانگر اعتدال فکری و انصاف و حق طلبی در اندیشه دینی مصریان است. (<http://www.hajj.ir/84/27508>)

همچنین حمایت و تقویت انجمن دوستی ایران و مصر، راه اندازی مراکز کشور شناسی ایران و مصر (صنعت گردشگری) ایجاد کارگاههای آموزشی و مهارتی، ایجاد اتاق فکر برای شناسایی توانمندی‌های دوطرف و استفاده از دیپلماسی عمومی می‌تواند ابزاری مناسب در جهت همگرایی و شناخت صحیح از پتانسیل‌های ایران و مصر باشد.

### ۳. محبت به اهل بیت علیهم‌السلام

با اینکه مذهب رسمی مردم مصر غیرشیعی است، اما بسیاری از اعتقادات و رفتار مذهبی مصری‌ها به شیعیان نزدیک است. مردم مصر درخصوص برگزاری اعیاد و ماه رمضان هنوز پایبند به عادات عهد فاطمی هستند. (کدیور؛ ۱۳۷۳: ۱۲۳) بر اساس آمار رسمی دولت مصر، شمار شیعیان در این کشور حدود یک صد هزار نفر است، درحالی‌که تمام مراکز جهانی این آمار را رد کرده‌اند؛ به گونه‌ای که سازمان حقوق بشر، سازمان ملل این رقم را ۷۰۰ هزار نفر برآورد کرده و اعلام کرده است: شیعیان دست کم یک درصد از جمعیت مصر را شامل می‌شوند. رهبران شیعه مصر تاکید دارند که آمار دولتی کاملاً اشتباه و گمراه کننده است و اکنون جمعیت شیعیان مصر حدود ۱/۵ تا دو میلیون نفر برآورد می‌شود. (قاسمی؛ ۱۳۹۰: ۳۰)

حجت الاسلام و المسلمین دکتر «زمانی» رایزن سابق فرهنگی ایران در مصر می‌گوید: آمریکا و دشمنان جهان اسلام برای اینکه توجه کشورهای اسلامی را از موضوع مظلومیت فلسطین و خطر اسرائیل غاصب منحرف کرده و غافل نمایند، یک خطر دروغین را برای اهل سنت دنیا تبلیغ کرده تا به آن مشغول شوند و اسرائیل بتواند به اهداف شوم خود برسد و آن موضوع خطر گسترش تبلیغ تشیع در کشورهای اهل سنت و تغییر مذهب اهل سنت دنیا و نابودی تسنن است. آمریکا در بین اهل سنت چنین شایعه پراکنی می‌کند که جمهوری اسلامی ایران کمره‌مت بسته تا هر چه سریع‌تر مذهب شیعه را در همه سرزمین‌های سنی نشین جهان حاکم کرده و بساط تسنن را برچیند و متاسفانه برخی علما بزرگ اهل سنت مانند آقای «قرضاوی» تحت تاثیر این توطئه استعماری قرار گرفته و فریاد خطر «تبشیر شیعه» یا «مد شیعی» را سر دادند و اهل سنت را از نزدیک شدن به شیعیان برحذر داشتند.

دکتر زمانی در خطاب به دکتر «احمد الطیب» شیخ جدید الازهر خاطر نشان کرد: ایران علی‌رغم اینکه می‌توانست اقدام به تغییر مذهب اهل سنت ایران و برخی کشورها کند،

اما نه تنها این کار را در طول سی سال انجام نداد، بلکه از مساجد و مدارس دینی و روحانیت آنها حمایت کرد تا بتوانند به تعلیم معارف مذهبی شان برای پیروانشان پردازند. چنانکه در سطح جهان از همه نهضت‌های آزادی‌بخش اسلامی اهل سنت حمایت کرده، بدون اینکه مذهب آنان را تغییر دهد، این متانت و کرامت مواضع ایران قابل تقدیر است نه اینکه به آن اعتراض شود، امیدوارم آقای دکتر طیب به این نکته مهم توجه نموده و سخنانی در جهت توطئه‌های استکبار جهانی بر زبان نیاورد. (<http://alef.ir/63532>)

همچنین دکتر «احمد کریمه» استاد الازهر که میهمان برنامه السادة المحترمون در شبکه ماهواره‌ای «اون تی وی» بود؛ از سوی مجری این برنامه، یوسف الحسینی درباره سفرش به ایران مورد پرسش قرار گرفت که پاسخ داد: به خدا قسم می‌خورم در سفر خود به ایران از نزدیک مشاهده کردم تهمت‌هایی که به ایران درباره سختگیری علیه اهل سنت زده می‌شود، صحیح نیست. همچنان که آیت الله خامنه‌ای از مهمترین مراجع دینی شیعه، در خصوص حرمت اهانت به مقدسات اهل سنت فتوا داده است. وی افزود: من از سوی دکتر محمدحسن زمانی رایزن سابق فرهنگی ایران در قاهره به ایران دعوت شدم و سفر بسیار پرباری بود.

(<http://www.hawzahnews.ir/339121>)

دکتر «علی جمعه» در گفت‌وگویی مفصل با شبکه ماهواره‌ای «سی بی سی» ضمن حمله به کسانی که تبرک جستن به قبور اولیای الهی را حرام می‌دانند، خاطر نشان کرد: زیارت قبور اولیای الهی نشانه عشق و ارادت زیارت کنندگان است و ارتباطی با شرک ندارد. وی در ادامه گفت: عباراتی که حاوی مدد جستن از پیامبر ﷺ و ائمه اطهار ﷺ باشد، نشانه شرک نیست، بلکه گوینده آن یکتاپرست است و صرفاً از ائمه ﷺ درخواست دعا و کمک می‌کند. وی در این باره با استناد به منابع اهل سنت تاکید کرد که نخستین کسی که به رسول خدا ﷺ توسل جست، آدم ابوالبشر ﷺ بود که «نام آن حضرت را بر روی عرش الهی دیده بود و برای آمرزش خویش، خدا را به حق ایشان سوگند داد.» وی



همچنین اظهار داشت که خداوند در این مورد می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتِغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ» که با این سخن ما را به توسل دستور می‌دهد. مفتی سابق مصر تاکید کرد که اولیای الهی و صالحان، دعای متوسلین به آنها را می‌شنوند و آنان را می‌بینند. این درحالی است که مبلغان وهابیت، بدون ارائه سندی از کتاب و سنت و تنها براساس پندارهای انحرافی ابن تیمیه و محمد بن عبدالوهاب، زیارت و تبرک جستن به قبور پیامبر اسلام ﷺ و ائمه اطهار عليهم السلام را نشانه شرک دانسته و معتقدان به توسل را مشرک و گمراه توصیف می‌کنند.

(<http://www.shia-news.com/76908>)

وی همچنین گفت: گرایش‌های دینی مردم مصر بسیار قوی است که از جلوه‌های آن می‌توان به علاقه آن‌ها به اهل بیت پیامبر عليهم السلام، اهتمام زیاد به قرآن و توجه به حجاب اشاره کرد و با اینکه نماز را حکومت مصر ترویج نمی‌کرد، اما مردم چنان تدین دارند که حتی در مساجد بین راهی در جاده‌ها نماز جمعه برقرار می‌کنند.

(<http://farsi.khamenei.ir/10993>)

#### ۴. تبادلات علمی و فرهنگی علما، نخبگان و دانشگاهیان

یکی از مواردی که می‌تواند تاثیرات زیادی را بر تقویت ظرفیت‌های فرهنگی دو کشور داشته باشد، تبادلات علمی و فرهنگی است که در زمینه‌های دانشگاهی و مراکز آموزش عالی می‌تواند تحقق یابد. در ایران پذیرش دانشجوی خارجی از جمله مسائلی است که در مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی مورد توجه قرار گرفته و بر آن تاکید شده است: «یکی از مهمترین اهداف جذب و آموزش دانشجویان خارجی در دانشگاه‌های کشور، برقراری تعاملات علمی- فرهنگی و اجرایی پس از فراغت از تحصیل آنها است. این امر خود، بستگی به تصویری خواهد داشت که در ذهن این دانشجویان از فرهنگ ایرانی- اسلامی و نظام جمهوری اسلامی، در طول اقامت آنها در ایران شکل می‌گیرد که در وجه

مثبت آن، آنان را در مقام سفیران فرهنگی جمهوری اسلامی ایران قرار می‌دهد.» (سمیعی اصفهانی؛ ۱۳۹۱: ۱۶۹) ایران و مصر از شناخته شده‌ترین کشورهای جهان اسلام در زمینه پیشرفت‌های علمی و تفکری به حساب می‌آیند و در هر دو کشور مراکز علمی و دانشگاهی معتبری وجود دارند که در آنها اندیشمندان به نام جهان اسلام مشغول تحصیل، تحقیق و تولید علم و اندیشه هستند و بر همین اساس گسترش همکاری‌های برادرانه میان ایران و مصر به عنوان دو کشور مهم اسلامی به سود جهان اسلام خواهد بود.

در این میان می‌توان نقش گفت و گوهای دینی میان صاحب نظران و علمای مذهبی حوزه‌های علمیه ایران و الازهر مصر را در تحکیم پایه‌های دوستی و برادری خاطر نشان کرد. در همین راستا همکاری‌های دانشگاهی در تبادل استاد و دانشجو و طلاب حوزه‌های علمیه، برگزاری همایش‌ها و نشست‌های فرهنگی و سفر چهره‌های برجسته علمی و مذهبی بین دو کشور می‌توان زمینه‌های نزدیکی دو ملت را بیش از پیش فراهم کند. همچنین در سال‌های اخیر تلاش به عمل آمده تا همکاری‌های علمی بین دانشگاه‌های ایران و مصر از سر گرفته شود. در این راستا یک موافقتنامه همکاری‌های علمی بین دانشگاه علامه طباطبائی و دانشگاه عین شمس مصر به امضا رسیده است. در همین راستا برخی علما و شخصیت‌های علمی ایران از مصر دیدار کردند و کارشناسان ایرانی در کنفرانس جمعیت قاهره شرکت نمودند. (حسینی؛ ۱۳۸۱: ۳۰۶) این امر می‌تواند گامی در جهت گسترش روابط فرهنگی ایران و مصر باشد. بنابراین پی‌ریزی گفتمان فرهنگی درون ساختاری به منظور هماهنگی و نزدیکی دیدگاهها در سطوح مختلف می‌تواند سهم مهمی در نزدیکی دو کشور ایفا کند و ضروری است که این گونه همکاری‌ها گسترش یابد. همچنین زبان یکی از عناصر محوری هر فرهنگ است که انسان‌ها از طریق آن به گفتمان با یکدیگر و تبادل اندیشه، افکار و اطلاعات می‌پردازند. آموزش زبان و ادبیات فارسی و عربی از طریق تاسیس کرسی‌های زبان فارسی در دانشگاه‌ها و مراکز و آموزشگاه‌های تخصصی ابزار بسیار مهم و مناسب برای دیپلماسی فرهنگی است. زیرا

زبان هر کشور، مهمترین کانال ارتباطی بین فرهنگ و تمدن آن کشور با سایر کشورها و فرهنگ‌ها خواهد بود. بنابراین زبان فارسی و عربی می‌تواند در تحکیم روابط فرهنگی بین دو کشور ایران و مصر نقش بسزایی ایفا کند. از این رو با اعطای بورس تحصیلی و فرصت مطالعاتی زبان فارسی و عربی و استفاده‌ی مؤثر از امکانات آموزشی و فرهنگی یکدیگر می‌توان از این فرصت بهره برد.

چنانچه دکتر زمانی در این باره می‌گوید: مصردر داشتن دانشجویان زبان فارسی، رتبه دوم را در جهان دارد که تعداد آن به بیش از سه هزار دانشجو می‌باشد و همچنین ده‌ها استاد دکتری ادبیات فارسی داریم. صدها رساله دانشگاهی دفاع شده در دانشگاه‌های مصر به نحوی مربوط به موضوعات ایران است؛ ایشان افزودند: در زمان اقامت شان در مصر، به تبیین موضوعی مجموعه رساله‌ی دانشگاهی در ۱۴ دانشگاه مصر پرداخته است. در این رساله‌ها به بررسی زبان و ادبیات فارسی و آثار شاعران برجسته ایرانی از جمله حافظ، سعدی، مولوی، خیام، عطار، فردوسی و قیصر امین پور پرداخته شد. آنچه در این رساله‌های دانشگاهی است دارای چند بخش مربوط به ما می‌شود: ۱. بخش ادبیات فارسی ۲. بخش کتاب‌های دینی فارسی ۳. بخش شخصیت‌ها و اندیشمندان ایرانی ۴. بخش مذهب کشور ایران ۵. انقلاب اسلامی ایران. به عنوان نمونه می‌توان به رساله دکتری دفاع شده خانم دکتر «شیما العقالی» اشاره کرد که به بررسی نظریه ولایت فقیه پرداخته و به صورت مدافعه نوشته است و حتی به دعوت دکتر زمانی برای بازدید و سخنرانی‌های علمی به ایران آمده است؛ مجموعه این آثار ظرفیت انتقال به ایران و چاپ را دارند و می‌توانند پایه‌های همکاری باشند. دکتر زمانی می‌گوید: زمانی که در مصر به عنوان رایزن فرهنگی ایران اقامت داشتیم؛ در دیداری با دکتر «طنطاوی» شیخ الازهر، در رابطه با بررسی مبانی و ظرفیت‌های نهفته همکاری بین دو کشور بحث شد و شش زمینه همکاری را پیشنهاد کردم: ۱. تبادل استاد ۲. تبادل دانشجو ۳. تبادل کتب درسی ۴. تبادل کتاب‌های علمی - تخصصی کمک درسی ۵. نشست‌های علمی تخصصی مشترک بین دو کشور ۶.

تاسیس شعبه برای دانشگاه در کشور مقابل. و دکتر طنطاوی درتایید این پیشنهاد گفتند:  
«أَنَا أَرْحَبُ بِكُلِّ مَا اقْتَرَحَتْ». (گفت وگویی این جانب با دکتر زمانی؛ ۲۰ / ۱۰ / ۱۳۹۳)

در این میان می‌توان به حضور استادان زبان و ادبیات فارسی مصر در مرکز فرهنگی شهر کتاب تهران اشاره کرد؛ که گروهی از استادان زبان و ادبیات فارسی مصر به دعوت سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی زبان فارسی در ایران حضور یافتند و از مرکز فرهنگی شهر کتاب دیدار کردند و به گفت‌وگو درباره‌ی روابط فرهنگی میان ایران و مصر پرداختند. «محمد رضا دربندی» رئیس مرکز گسترش زبان فارسی، درباره‌ی استادان زبان و ادبیات فارسی در مصر گفت: اکثر استادانی که به دعوت مرکز گسترش زبان فارسی در ایران حضور دارند، یا اصلاً ایران نیامده‌اند یا سی سال پیش آمده‌اند و بنابراین اطلاعاتشان درباره‌ی ادبیات فارسی، ادبیات معاصر، ادبیات انقلاب، ادبیات جنگ و نویسندگان جدید بسیار ناقص و ناکافی است. برنامه‌ی سفر به شیراز و بازدید از فرهنگستان به دعوت دکتر «حداد عادل» از دیگر برنامه‌های این گروه مصری است. دربندی افزود: با برنامه‌هایی که در این سفر برای آن‌ها در نظر گرفتیم؛ آن‌ها با ایران امروز بیشتر آشنا می‌شوند. ما سعی کردیم برنامه‌هایی در نظر بگیریم که بتوانیم با مصر و فعالیت‌هایشان آشنا شویم. برنامه‌هایی که در سرای اهل قلم نمایشگاه کتاب، شهر کتاب و وزارت ارشاد در نظر گرفته شده، جنبه‌های متقابل فرهنگی را پی می‌گیرد.

( <http://www.bookcity.org/1764> )

و در این راستا آقای «علی جانباز» رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در مصر، با حضور در دانشکده مطالعات جهان بیش از ۲۵۰ جلد کتاب در حوزه مطالعات مصر به کتابخانه این دانشکده اهدا کرد. در ادامه آقای جانباز طی سخنانی گفت: امیدوارم این کار گام مثبتی در جهت فعالیت‌های دانشکده مطالعات جهان باشد. وی با اشاره به راه اندازی رشته‌های کشورشناسی عربی افزود: هر چند در مقایسه با سایر کشورهای توسعه یافته دیر، اما راه اندازی مطالعات کشورهای عربی، اقدام شایسته‌ای است که دانشگاه تهران انجام داده است. رایزن فرهنگی ایران در مصر خاطرنشان کرد: ما هر چه بیشتر در ارتباط با

دانشگاه کارکنیم، نتیجه بهتری می‌گیریم و در این زمینه من هیچ‌گاه کوتاهی نخواهم کرد و امیدوارم این تلاش‌ها برای دانشگاه‌ها و کشورمان مفید باشد. ( [http://news. 10539](http://news.10539.ut.ac.ir/) )

و همچنین در خصوص دانشگاه الازهر باید خاطر نشان کرد از قدیمی‌ترین و معروف‌ترین مراکز آموزش عالی در مصر می‌باشد که هدف آن در ابتدای تأسیس، نشر و تبلیغ شیعه اسماعیلی در زمان فاطمیون بود و هم اکنون کار اصلی این دانشگاه در مصر نظارت بر دروس و آموزش‌های مذهبی می‌باشد. دانشجویان علوم دینی از کشورهای اسلامی بصورت بورسیه در این دانشگاه مشغول تحصیل می‌باشند. نقش دیگر این دانشگاه حفظ اسلام و نشر دعوت اسلامی از طریق نمایندگانی است که در داخل و خارج دارد. (تکیه‌ای؛ ۱۳۷۵: ۲۲)

چنانچه حجت الاسلام و المسلمین دکتر «زمانی» مسئول معاونت بین الملل حوزه‌های علمیه و رایزن فرهنگی سابق ایران در مصر، در مراسم برگزاری نشست «ظرفیت‌های تقریب دانشگاه الازهر» در خصوص این دانشگاه گفت: دانشگاه الازهر دارای سه ویژگی برجسته و منحصر به فرد می‌باشد:

۱. با بیش از هزار سال قدمت کهن‌ترین دانشگاه اسلامی در جهان اهل سنت به شمار می‌رود.

۲. با حدود نیم میلیون دانشجو یکی از بزرگترین دانشگاه جهان اسلام است.

۳. منتقدترین دانشگاه جهان اسلام می‌باشد. این دانشگاه در اعزام استاد به دانشگاه‌های سرتاسر دنیا مقام اول را در اختیار دارد. کمتر دانشگاهی در دنیاست که کرسی اسلام شناسی داشته باشد و استادی از الازهر در آن مشغول به تدریس نباشد.

([http://www. taghribnews. ir / 46805](http://www.taghribnews.ir/46805))

دکتر زمانی همچنین بیان داشت: الازهر تاکنون مظهر وحدت شیعه و سنی بوده و به اعتقاد من الازهر سنگر حمایت از تشیع دردل جهان اهل سنت در برابر دشمنان تشیع

است و ال‌زهر نمی‌گذارد و هابیت وارد دانشگاه ال‌زهر و مصر شود و هنوز دژ دفاعی وحدت تشیع و تسنن در دنیای عرب و دنیای اهل سنت محسوب می‌شود. ( ۶۸۵۳۲ http://alef.ir/ ) وی با اشاره بوجود تفکر تقریب در ال‌زهر گفت: تفکر تقریب در درون ال‌زهر نهادینه شده و ال‌زهری‌ها به همکاری با شیعه باور و اعتقاد دارند. وی ارادت ال‌زهر و ال‌زهری‌ها به اهل بیت را یکی دیگر از شاخص مهم تقریب در مصر عنوان نموده و از اعتقاد اهل تسنن به مقامات علمی و معنوی ائمه علیهم‌السلام یاد کرد. دکتر زمانی در ادامه گفت: اعتقاد به مقامات معنوی اهل بیت در مصر تا حدی است که بعضاً (همانند شیعیان) معتقدند که ائمه واسطه فیض می‌باشند.

(http://www.taghribnews.ir/46805)

و در پایان خاطر نشان کرد: اگر ارتباط علمای حوزه علمیه تشیع و ال‌زهر برقرار شود، خواهیم توانست معارف ناب اهل بیت علیهم‌السلام را که بسیار غنی‌تر از معارف سایر مذاهب است به عنوان هدیه به مصریان و علمای کشورهای اسلامی اهدا نماییم تا آنها از این نعمت بزرگ الهی بهره‌مند گردند. ( ۶۳۵۳۲ http://alef.ir/ )

به کارگیری دیپلماسی عمومی و فرهنگی برای برقراری روابط علمی میان دانشگاه‌های دو کشور، نهادینه سازی روابط فرهنگی، علمی و فقهی میان دانشگاه ال‌زهر و حوزه‌های علمیه ایران، تبادل استاد و دانشجو می‌تواند نقش موثری را در نزدیکی دو کشور به یکدیگر ایفا کند.

## ۵. فعال شدن صنعت گردشگری و توریسم

صنعت گردشگری در چارچوب نوآوری‌های فناوری و کارکردهای جدید مدیریتی از یک سو و بازتاب فرآیند جهانی شدن و کمرنگ شدن مرزهای سیاسی و جغرافیایی از سوی دیگر، نقش موثری در توسعه کشورها ایفا می‌کند. در میان عوامل مختلف موثر بر رشد و توسعه اقتصادی کشورها، صنعت توریسم و گردشگری دارای اهمیت بالایی است؛

که پس از صنایع نفت و خودروسازی سومین صنعت مهم جهان محسوب می‌شود. مهمترین اثرات صنعت گردشگری نزدیکی جوامع بشری از طریق تبادلات فرهنگی است. در این میان کشورهای دارای جاذبه‌های گردشگری و به لحاظ جلوه‌های طبیعی، فرهنگ و تمدن کهن و آثار باستانی و مذهبی، استعداد و توانمندی‌های بسزایی در جذب جهانگردان دارند که با سرمایه گذاری مناسب در بخش‌های مختلف این صنعت و حفظ جایگاه خود در جهان می‌توانند سالانه میلیاردها دلار از این صنعت بهره برداری کنند. (یاوری؛ ۱۳۸۹: ۲۲۲) نخستین دلیل توسعه صنعت گردشگری، بهره برداری از منافع اقتصادی آن است که همچنین می‌تواند تاثیر مهمی بر افزایش اشتغال، درآمدهای مرتبط با مکان‌های اقامتی و نیز درآمدهای دولتی کشورها داشته باشد. از این رو گردشگری به دو صورت مستقیم و غیر مستقیم بر رشد اقتصادی تاثیر می‌گذارد:

#### الف) اثرات مستقیم

هرچه تعداد ورود گردشگران بین‌المللی به یک کشور افزایش یابد، درآمد حاصل از آن نیز افزایش می‌یابد. از آن جایی که گردشگری یکی از صنایع خدماتی است، درآمد حاصل از این صنعت بخشی از تولید ناخالص داخلی کشور میزبان محسوب شده و مستقیماً بر رشد اقتصادی آن کشور تاثیر می‌گذارد. از این رو صنعت گردشگری می‌تواند راهکاری مناسب برای کسب درآمدهای ارزی سرشار برای کشورها و در نتیجه رشد اقتصادی بالاتر باشد.

#### ب) اثرات غیر مستقیم

گردشگری به صورت غیر مستقیم نیز بر رشد تاثیر می‌گذارد، چرا که اثر پویایی را در کل اقتصاد به شکل اثرات سرریز و یا دیگر آثار خارجی نشان می‌دهد. به این صورت که اگر گردشگری به دلیل تعامل زیاد با دیگر فعالیت‌های اقتصادی دچار رونق شود، سایر فعالیت‌های اقتصادی که به آن کالا یا خدمات ارائه می‌دهند و یا محصول آن را مصرف

می‌کنند، همراه با آن حرکت خواهند کرد. (همان، ۲۳۱) مطابق پیش‌بینی‌های سازمان جهانی گردشگری (WTO) اگرچه امروزه گردشگری در رتبه‌ی سوم صنایع جهان قرار دارد، اما تا سال ۲۰۲۰ میلادی، این صنعت رتبه نخست را به خود اختصاص داده و برای کشورهای پیشرو در زمینه توریسم فرصت مناسبی را برای بهره‌برداری فراهم خواهد ساخت. (همان، ۲۲۳)

کشورهای اسلامی با داشتن فرهنگ مادی و معنوی مشترک، در صنعت گردشگری می‌توانند به عنوان سنگ بنا، اساس تعامل و تبادل توسعه گردشگری اقدام نمایند. در میان کشورهای اسلامی، ایران و مصر از آثار باستانی و جاذبه‌های گردشگری زیبا و کهن برخوردارند که جایگاه این دو کشور را در صنعت گردشگری برجسته می‌کند. ایران از نظر دارا بودن جاذبه‌های گردشگری در رده پنجم کشورهای جهان قرار دارد، اما در جهان از نظر جذب تعداد گردشگر در مقام ۷۰ و از نظر درآمد ارزی ناشی از آن در مقام ۸۹ قرار دارد. این امر ناشی از وضعیت فرهنگی خاص کشور و دیدگاه مسئولان نسبت به گردشگری است که ایران را در جایگاه واقعی خود قرار نداده است. مصر نیز از نظر امکانات گردشگری و آثار تاریخی یکی از کشورهای طراز اول جهان است؛ قدمت آثار باستانی مصر به ۶ هزار سال قبل می‌رسد. که اهرام ثلاثه در منطقه جیزه یکی از معروف‌ترین بناهای دیدنی مصر است، مجسمه ابوالهول، موزه مصر واقع در میدان مشهور تحریر، قبر شاه در مسجد الرفاعی، کلیسای سنت مارک، برج قاهره و سایر مناطق، معابد، مقابر، آثار مساجد، قلعه‌ها را می‌توان اشاره کرد. (کدیور؛ ۱۳۷۳: ۶۶، ۵۷)

گردشگری ستون اقتصاد مصر است که ۵ تا ۱۱ درصد درآمد ناخالص ملی کشور را تشکیل می‌دهد؛ «هشام زعزوع» وزیر گردشگری مصر درآمد گردشگری این کشور را سال گذشته نه میلیارد دلار اعلام کرد و گفت با وجود کاهش ورود گردشگران و درآمدهای گردشگری در مصر در یازده ماه سال گذشته ده میلیون و پانصد هزار گردشگر از کشور دیدن کردند. وی در ادامه گفت: درآمد گردشگری در این مدت با توجه شرایط



کنونی مصر در مقایسه با درآمد پانزده میلیارد دلاری سال ۲۰۱۰ و بازدید چهارده میلیون گردشگر در این مدت از مصر خوب است. (<http://irinn.ir/5928>)؛

اما درآمد ارزی مصر در مقایسه با برخی کشورهای که هیچ اثری از تمدن کهن در آن دیده نمی‌شود، بسیار اندک است. به این ترتیب ایران و مصر نتوانسته‌اند با وجود جاذبه‌های جهانگردی خود، استفاده مطلوب را از آن ببرند. با توجه به روند رو به گسترش گردشگری در جهان و وجود درآمد سرشار از این صنعت در سطح جهان به نظر می‌رسد که یکی از بهترین راه‌های جذب گردشگر به کشور، تشویق و جذب گردشگران مسلمان است. بویژه که کشورهای مسلمان قرابت بیشتری از جهت فرهنگی و معیارهای ارزشی با این دو کشور دارند و در نتیجه آثار منفی گردشگری و آنچه به عنوان تهاجم فرهنگی مورد بحث است، در این گردشگران بسیار کم است. (جعفری ولدانی؛ ۱۳۸۷: ۱۵۸) با توجه به جاذبه‌های گردشگری ایران و مصر صنعت گردشگری می‌تواند موتور رشد اقتصادی دو کشور باشد. ایران و مصر به عنوان دو کانون تمدن کهنسال می‌توانند هرساله میلیون‌ها جهانگرد را به خاک خود جذب نمایند و علی‌الخصوص جاذبه گردشگری را در بین مردم خود در جهت بازدید از این دو کشور بوجود آورند.

در دوره‌ی حاکمیت مرسی در این راستا اولین تفاهم نامه همکاری‌های گردشگری ایران و مصر در تاریخ ۱۲ فروردین ۱۳۹۱ میان دکتر «محمدشریف ملک زاده» معاون رئیس جمهوری و رئیس سازمان میراث فرهنگی - صنایع دستی و گردشگری ایران و «هشام زعزوع» وزیر گردشگری مصر به امضا رسید. دکتر شریف ملک زاده در این مراسم همکاری دو جانبه میان ایران و مصر را به نفع دو ملت دانست و افزود: امضای این تفاهم نامه، اتفاق بسیار بزرگی برای جمهوری اسلامی ایران در راستای تقویت گردشگری و از همه مهمتر تعاملات و ارتباطات میان دو کشور خواهد بود. وی در ادامه گفت: برای اولین بار پس از پیروزی انقلاب اسلامی، یک مقام رسمی کشور مصر با سفر به ایران یک سند همکاری امضا می‌کند که امیدواریم شاهد رشد و شکوفایی گردشگری دو کشور باشیم.

رئیس سازمان میراث فرهنگی - صنایع دستی و گردشگری کشور با تاکید بر برقراری تعاملات جدی در تمامی حوزه‌های گردشگری همچون موسسات آموزشی گردشگری دو کشور گفت: در زمینه برگزاری رویدادهای مشترک نظیر نمایشگاه‌ها، هفته‌های فرهنگی، کنفرانس‌ها و فستیوال‌ها با کشور مصر همکاری خواهیم داشت. در ادامه هشام زعزوع ضمن ابراز خرسندی از امضای تفاهم نامه همکاری گردشگری میان دو کشور اظهار داشت: این تفاهم نامه سرآغازی برای همکاری دو کشور ایران و مصر است که امیدواریم بزودی اجرایی شود. در بخشی دیگر از این مراسم «خالد عماره» رئیس دفتر حافظ منافع مصر در ایران با قدردانی از میزبانی گرم سازمان میراث فرهنگی ایران از هیات مصری، اظهار داشت: این رویداد سرآغازی برای مرحله جدید روابط میان این دو کشور به شمار می‌رود. همچنین «مجتبی امانی» رئیس دفتر حافظ منافع ایران در مصر با بیان این که قطعاً دو ملت ایران و مصر منتظر چنین روزی بودند تا مردم این دو کشور بتوانند با جاذبه‌های گردشگری، تاریخی و تمدنی یکدیگر آشنا شوند، اظهار داشت: انتظار تاریخی دو ملت با امضای این صورت جلسه تحقق می‌یابد. (<http://dolat.ir/225057>)

## ۶. همکاری در زمینه شبکه‌های ارتباطی، رسانه‌ای و همکاری‌های قرآنی

### ۶.۱ همکاری‌های رسانه‌ای و هنری

در فضای نوین دیپلماتیک، شاید بیشترین تعامل دیپلماتیک را دیپلمات‌های مجهز به تکنولوژی‌های نوین ارتباطات و اطلاعات با مخاطبان جهانی داشته باشند. در این نوع دیپلماسی افکار عمومی مردمان کشور یا کشورهای دیگر مورد هدف و مخاطب سیاستگذاری دستگاه سیاست خارجی و دیپلماسی هستند. تکنولوژی‌های نوین ارتباطات و اطلاعات، گستره دیپلماسی و سیاست خارجی را به تحریریه روزنامه‌ها، شبکه‌های اینترنتی، تلویزیون‌ها و رادیوهای جهانی گسترده‌اند. عملکرد دیپلماسی فرهنگی به گونه‌ای است که دولت‌ها نیازمند ایجاد شبکه ارتباطات حرفه‌ای و گسترده هستند. پیامی که این

شبکه به مخاطب خارجی می‌رساند، نشان دهنده هویت، اندیشه و ارزش‌های یک کشور است و همواره باید ابعاد سازگاری و استمرار را در خود داشته باشد؛ زیرا در عصر کنونی، رسانه‌ها؛ حلقه اتصال دولت‌ها به افکار عمومی جهانی هستند. جهانی شدن حوزه انتشار رسانه‌های نوین، چهره جدیدی از قدرت را بوجود آورده است که می‌توان آن را چهره نامحسوس قدرت دانست. این امر غالباً از طریق دو عنصر سرعت و پیچیدگی ممکن گشته است. قدرت رسانه‌ها برخلاف قدرت فیزیکی دارای آثار درازمدت و تدریجی است؛ آنها می‌توانند با مطلوب جلوه دادن اوضاع، تصویر مردم از خود و جامعه‌شان را بهبود بخشند. به همین سان نیز قادرند مخالفت‌های موجود داخلی با اقدامات فراملی تخفیف دهند. دسترسی بیشتر به رسانه‌ها، دسترسی به قدرت بیشتر اقناع را نیز به همراه دارد. دیپلماسی رسانه‌ای از این قدرت نامحسوس بهره می‌گیرد. (قوام؛ ۱۳۸۲: ۹۰)

در این میان جمهوری اسلامی ایران شش روزنامه به زبان‌های انگلیسی و عربی به منظور انعکاس اخبار و آشنایی شهروندان دیگر کشورها و یا افراد مقیم در ایران با فرهنگ و سیاست‌های داخلی و بین‌المللی ایران منتشر می‌کند؛ که روزنامه‌های الوفاق و کیهان عربی، مخاطبان خود را در کشورهای عرب زبان خاورمیانه و افریقا جستجو می‌کنند. همچنین سیمای جمهوری اسلامی ایران در بعد برون مرزی دارای پنج شبکه جهانی جام‌جم، العالم، سحر، الکوثر، پرس. تی. وی است که مسلمانان و سایر مخاطبان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور را پوشش می‌دهند. (سمیعی اصفهانی؛ ۱۳۹۱: ۱۶۸)

همچنین معرفی اندیشمندان و مشاهیر، مفاخر و شخصیت‌های هر کشور به مخاطبان عمومی، معرفی آثار باستانی، بناها و آثار فرهنگی، آداب و رسوم و سنن، موزه‌ها و ادبیات انقلاب اسلامی، منابع آثار هنری مثل تولیدات سینمایی، موسیقی، نقاشی، صنایع دستی و نمایش‌های آیینی، توسعه و رشد صنعت ورزشی و برگزاری مسابقات دوجانبه و چندجانبه و میزبانی از تورنمنت‌های ورزشی منطقه‌ای و جهانی بین دو کشور ایران و مصر

می‌تواند بر نقش و اهمیت آنها بیفزاید. «علی جنتی» وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در تاریخ ۲۱ دی ۱۳۹۲ در دیدار با جمعی از سینماگران مصر با اشاره به مشترکات فراوان فرهنگی و تاریخی دو کشور اظهارداشت: جشنواره بین المللی فیلم فجر، یکی از معتبرترین جشنواره‌های بین المللی جهان است و ویتترین سینمای ایران محسوب می‌شود. وی همچنین افزود: توجه به بازارهای مشترک در حوزه‌های فیلم و سینما و همچنین تبادل تجربه‌های فنی و هنری دو کشور در این زمینه از ملزومات تعامل فکری و فرهنگی است. او دو کشور را دارای پیشینه تاریخی و تمدنی دیرینه دانست و اظهار داشت: با توجه به مشترکات و علاقه‌های فکری، اجتماعی، هنری و تمدنی که داریم می‌توانیم در حوزه سینما به جهش‌های خوبی دست یابیم. وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی همچنین پیشنهاد کرد: تفاهم نامه‌هایی برای همکاری‌های مشترک در حوزه سینما بین خانه‌ی سینمای ایران و خانه‌ی سینمای مصر ایجاد شود.

(<http://www.jamejamonline.ir/1341877430393029699>)

## ۶.۲ همکاری‌های قرآنی و فقهی

یکی دیگر از ابعاد همکاری‌های فرهنگی بین ایران و مصر که می‌تواند مورد توجه قرار گیرد، فعالیت‌ها و همکاری‌های قرآنی است. سفرهای متعدد قاریان برجسته مصری برای تلاوت قرآن در ایران، برگزاری نخستین گردهمایی مجمع وحدت و دوستی قاریان و فعالان قرآنی ایران و مصر با حضور ۱۴۰ قاری و فعال قرآنی دو کشور برای نخستین بار در تاریخ ۱۱ بهمن ۱۳۹۱ در ایران در طول ارتباطات فرهنگی این دو کشور با هدف بررسی زمینه همکاری‌های مشترک قرآنی و تبادل نظر در خصوص مباحث فنی و تخصصی و ارتقا تعاملات مشترک فرهنگی و قرآنی، از جمله اقدامات انجام شده در این زمینه است. در همین راستا «شیخ احمد خلیل» از فعالان قرآنی مصر نیز پیشنهاد کرده است: مدرسه‌های قرآنی مشترک میان ایران و مصر ایجاد شود. وی تاکید کرده جمهوری

اسلامی ایران از لحاظ فناوری قرآنی پیشرفت‌های زیادی کرده و این پیشرفت‌ها باید به کشورهای مسلمان منتقل شود به همین دلیل باید از تجربه اساتید قرآنی ایرانی در همه زمینه‌ها بهره برد. به گفته احمد خلیل، حافظان، قاریان و اساتید مصری همکاری مستمر و برگزاری همایش‌ها و مسابقات قرآنی بویژه در بحث تفسیر قرآن کریم برای جوانان و نوجوانان را خواستارند. مقام‌های فرهنگی کشورمان نیز معتقدند فعالان قرآنی مصر پیام رسان انقلاب اسلامی در آن کشور هستند. (<http://www.noornews.ir/64447>)

رئیس مرکز امور قرآنی سازمان اوقاف و امور خیریه، «ولی یاراحمدی» در نشست خبری ۱ تیر ۱۳۹۳ گفت: در ماه مبارک رمضان ۵۰۰ محفل انس با قرآن کریم با حضور قاریان مصری در سراسر کشور برگزار می‌شود. یاراحمدی در ادامه با بیان اینکه گروه‌های تکفیری برنامه‌های زیادی برای ایجاد شکاف و اختلاف بین مسلمانان دارند، بر ضرورت توجه و توسعه به اعزام قاریان و حافظان قرآن کریم به سرزمین وحی اشاره کرد و افزود: با توجه به اینکه این فعالیت قرآنی مورد تأکید مقام معظم رهبری نیز هست، در سال جاری باید بیشتر به آن بها داده شود و تعداد بیشتری از قاریان اعزام شوند. وی در ادامه به حضور ۹ نفر از قاریان برجسته مصری همزمان با ماه مبارک رمضان در ایران اشاره کرد و گفت: از روز هفتم تا ۲۴ ماه مبارک رمضان، ۹ نفر از قاریان برجسته مصری برای اجرای محافل انس با قرآن کریم در سراسر کشور حضور خواهند یافت. پیش‌بینی ما این است که این محافل در تمامی استان‌ها و شهرستان‌های کشور برگزار شود. این محافل به طور ویژه در بقاع متبرکه، امامزادگان، مساجد و حسینیه‌های سراسر کشور و با همکاری ادارات کل اوقاف استان‌ها، بسیج و سایر دستگاه‌ها و نهادهای فرهنگی برگزار می‌شود. یاراحمدی در ادامه به تأثیر قاریان مصری در گسترش فعالیت‌های قرآنی در گذشته اشاره و اظهار کرد: حضور قاریان مصری در شرایط فعلی که تلاش‌های زیادی از جانب دشمنان برای ایجاد تفرقه و اختلاف بین جامعه قرآنی ایران و مصر صورت می‌گیرد، بسیار ارزشمند است.

(<http://isna.ir/93040100599>)

این همکاری را می‌توان در زمینه‌های: ارتباطات فرهنگی با محوریت نخبگان قرآنی، برگزاری مسابقات ملی قرآن کریم، گروه تواشیح و هنرمندان قرآنی، معرفی کارهای قرآنی و آثار هنری قرآنی مانند خط قرآنی، نقاشی قرآنی و همایش بین‌المللی اعجاز قرآن کریم که به بررسی جنبه‌های علمی قرآن می‌پردازد را معرفی نمود. دکتر زمانی در این باره می‌گوید: در تفسیر قرآن، ترجمه تفاسیر مصر مثل سید قطب، رشید رضا و تفسیر الجواهر فی تفسیر القرآن الکریم طنطاوی که جامعترین تفسیر علمی است و بالعکس آن نیز تفسیر نمونه آیت الله مکارم شیرازی و تفسیر مجمع البیان علامه طبرسی که دارالتقرب الازهر مصر آن را چاپ کرد، همکاری‌هایی صورت گرفته است. دکتر زمانی افزود: در عرصه فقهی نیز عرصه همکاری وجود دارد و فقها و مفتیان مصری به ایران آمدند؛ کتاب‌های فقهی مصر را من تعدادی خریداری کردم و در اختیار فقهای خودمان قراردادام و همچنین تعدادی از کتاب‌های فقهی حوزه را در اختیار فقهای مصر قراردادام که تاثیرگذار است. (گفت و گوی این جانب با دکتر زمانی؛ ۲۰ / ۱۰ / ۱۳۹۳)

چنانچه شیخ «احمد محمود کریمه» مدیر بخش فقه مقارن الازهر مصر در تاریخ ۱۷ شهریور ۱۳۹۳ به دعوت معاونت بین‌الملل حوزه علمیه به ایران سفر کرده است و تاکنون به بازدید از کتابخانه آیت‌الله‌العظمی مرعشی نجفی، موسسه دارالحدیث و جلسه با گروه فقه این موسسه و مدرسه حجتیه و جامعه المصطفی پرداخته است. و همچنین با معاونان حوزه علمیه، بازدید از موسسه نور و دیدار با آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی و آیت‌الله مقتدایی، دبیر شورای عالی حوزه‌های علمیه، همچنین حجت‌الاسلام جمشیدی، مدیر حوزه علمیه خاوران و حجت‌الاسلام والمسلمین شهرستانی، نماینده آیت‌الله‌العظمی سیستانی در ایران دیدار کرد. بازدید از منزل قدیمی امام علیه السلام در قم، حضور در دانشگاه ادیان و مذاهب و بازدید از دانشگاه باقرالعلوم علیه السلام از دیگر برنامه‌های وی است.

(<http://iqna.ir/1447843>)

آقای شیخ احمد محمود کریمه با حضرت آیت الله حاج شیخ محمدجواد فاضل لنکرانی ملاقات نمود. در این دیدار که پس از بازدید ایشان از مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم‌السلام و کتابخانه تخصصی فقه و اصول و کلام آن مرکز انجام گرفت، آقای شیخ کریمه بعد از حمد و سپاس پروردگار اظهارداشت: من و دیگر علمای الازهرگمان می‌کردیم مراجع محترم و گرانقدر شیعه در ایران تنها به تدریس وقتوا اهتمام دارند، ولیکن با دیدار از کتابخانه مرحوم آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی و نیز کتابخانه این مرکز فقهی، آنها را در نوع خود بی‌نظیر می‌بینم و متوجه امر مهمتری در فعالیت مراجع دینی شدم و آن این است که در ایجاد کتابخانه‌ها و مراکز تحقیقی به نفع دین تلاش‌های وافری انجام داده‌اند. در این کتابخانه فقط کتاب جمع نشده است، بلکه وجود کتب فراوان دینی از منابع شیعه و سنی، نشان از همبستگی اسلامی و اخوت ایمانی دارد که از وصایای رسول گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است و ائمه اطهار علیهم‌السلام هم از آن نگهبانی و حراست نمودند. وی در ادامه اظهار داشت: امروز علمای اسلام - اعم از شیعه و اهل سنت - باید به مشترکات دینی خود در کتاب و سنت و اهل بیت تمسک نمایند تا اختلافات از بین برود. حضرت زهرا(س) و ائمه اطهار علیهم‌السلام فقط مخصوص شیعیان نیستند، بلکه به جامعه مسلمین تعلق دارند. الازهر نیز برای ما و شماست و شما را دوست دارد و بر شما سلام و درود می‌فرستد. سپس آیت‌الله فاضل لنکرانی از حضور ایشان در ایران و شهر قم و این مرکز فقهی تشکر کرد و گفت: به نظر ما برای وحدت مسلمین و حل مشکلات آنها و مقابله با دشمنان اسلام، هیچ راهی جز تمسک به اهل بیت وجود ندارد. اگر مسلمانان حول محور فرمایشات ائمه اطهار علیهم‌السلام در جمیع ابعاد قرار گیرند، می‌توانند اسلام را حفظ کنند. وی همچنین عنوان داشت: فقه و اصول مهمترین رشته‌هایی هستند که در مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم‌السلام تدریس و تحقیق می‌شوند و اساتید و پژوهشگران برجسته‌ای هم با این مرکز همکاری می‌کنند. تبادل اطلاعات و افزایش تعامل میان این مرکز و الازهر باید مورد توجه جدی قرار گیرد تا بتوانیم به پیشبرد اهداف دین مبین اسلام کمک کنیم.

(<http://www.fazellankarani.com>)

دکتر «علی جمعه» مفتی مصر با تاکید بر جواز گرایش مسلمانان به مذهب تشیع گفت: باید باور کرد که شیعیان پیشرفت فوق العاده‌ای در زمینه‌های مختلف داشته‌اند و لازم است که اهل تسنن با آنان همکاری و تعاون داشته باشند. شیخ جمعه در بخش دیگری از سخنان خود گفته است از نظر من نیز تبعیت اهل سنت از فتاوا و فقه شیعیان جایز است و این حکم را شیخ شلتوت رهبر بزرگ مسلمانان مصر و رئیس جامع الازهر هم صادر کرده بود؛ چرا که از نگاه ما، فرقی میان شیعه و سنی نیست. وی با تأکید بر نبود اختلاف فاحش میان شیعه و سنی، تصریح کرد: شیعیان از نظر فقهی از اهل سنت پیشرفته‌ترند و این مسئله را می‌توان در فتاوی‌ای مراجع و بزرگان شیعه مشاهده کرد.

(<http://www.shia-news.com/12357>)

بر این اساس جمهوری اسلامی می‌تواند با دیپلماسی فرهنگی، بسترها را شناسایی کرده و به پشتوانه‌ی آن، بدون برانگیختن حساسیت‌های سیاسی و دینی، بر روی آن در جهت تقویت روابط دوجانبه و جهان اسلام سرمایه‌گذاری نماید و باید به این نکته نیز حساس باشد که این سرمایه‌گذاری جنبه‌ی حمایت از مذهب خاصی به خود نگیرد؛ زیرا که آرمان تقریب مذاهب را خدشه‌دار می‌کند.

## ۷. راهکارهای استفاده از فرصت‌های فرهنگی و تمدنی

باتوجه به آنچه در بحث ظرفیت‌ها و فرصت‌های فرهنگی ایران و مصر بیان شد؛ این دو کشور از قابلیت‌های بسیار زیادی جهت ارتقای سطح روابط فرهنگی برخوردار می‌باشند. ایران اسلامی به مقوله فرهنگ و تعاملات فرهنگی بویژه با کشورهای اسلامی تاکید فراوانی دارد؛ چنانچه مقام معظم رهبری در بیان اهمیت دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و ضرورت توجه و اهتمام جدی به این امر می‌فرمایند: «سفیران فرهنگی جمهوری اسلامی ایران خط مقدم جبهه فرهنگی در عرصه بین‌المللی هستند. ارائه تصویر



درست و واقعی از نظام جمهوری اسلامی و واقعیت‌ها و پیشرفت‌های ایران امروز، در کنار ترویج زبان و ادبیات فارسی از جمله وظایف سنگین سفیران فرهنگی نظام اسلامی است.»

(<http://www.icro.ir/3509>)

دیپلماسی فعال و پویای فرهنگی و هنری جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه درجهت نیل به همگرایی مطلوب منطقه‌ای و نیز تأمین اهداف فرهنگی خودمستلزم تقویت و توجه بیش از پیش به مقوله‌ها و عناصر مختلف فرهنگی، هنری، تمدنی، تاریخی، هویتی، دینی و زبانی مشترک مردم این منطقه است. و در رابطه با تقویت روابط فرهنگی ایران و مصر لازم است به موارد زیر توجه شود:

۱. برقراری خطوط منظم هوایی بین ایران و مصر؛
۲. ارائه تسهیلات و ویزای سریع؛
۳. ایجاد تورهای جهانگردی؛
۴. ایجاد اجلاس‌های منطقه‌ای و بین‌المللی برای توریسم و رفع مشکلات آن؛
۵. به کارگیری دیپلماسی عمومی برای معرفی جاذبه‌های توریستی؛
۶. برقراری روابط علمی میان دانشگاه‌های دو کشور؛
۷. نهادینه سازی روابط فرهنگی، علمی و فقهی میان دانشگاه‌های الازهر و حوزه‌های علمیه ایران؛
۸. تبادل استاد و دانشجو؛
۹. برگزاری کلاس‌های مشترک آموزشی در رشته‌های علمی و دینی؛
۱۰. همکاری در زمینه‌های قرآنی و فقهی؛
۱۱. همکاری در عرصه ارتباطات و رسانه و فضای مجازی؛
۱۲. برگزاری جشنواره‌ها و همایش‌های مشترک علمی و فرهنگی و هنری؛
۱۳. بازگشایی کرسی فقه مقارن پنجگانه در دانشگاه الازهر؛
۱۴. فعال سازی دارالتقريب بين المذاهب اسلاميه؛

۱۵. دعوت اساتید متخصص الازهر برای تدریس در حوزه‌ها و دانشگاه‌های ایران در رشته‌های مورد نیاز ایران مانند: زبان عربی، قرائات، فقه مقارن، نقد فلسفه غرب و...؛
۱۶. اعزام اساتید متخصص حوزوی و دانشگاهی ایران برای تدریس در دستگاہ‌های مصر در موضوعات مورد نیاز مصر مانند: زبان فارسی، مبانی وحدت اسلامی و تقریب، فلسفه حکمت متعالیه، نقد فلسفه غرب، اسلامی سازی علوم انسانی و...؛
۱۷. نشست‌ها و هم‌اندیشی‌های علمی تخصصی پیرامون موضوعات علمی مشترک در ایران و مصر و کشور ثالث؛
۱۸. مشارکت نویسندگان دو کشور در هیئت تحریریه مجلات علمی طرفین؛
۱۹. ارسال مجلات تخصصی دو کشور برای یکدیگر؛
۲۰. همکاری در عرصه فیلم و سینما و هنر دو کشور؛
۲۱. گسترش زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌های مصر؛
۲۲. ترجمه کتب تولید شده در دو کشور و نشر آنها به تناسب نیاز ملت مخاطب.

### نتیجه‌گیری

دو کشور ایران و مصر از ظرفیت و توانمندی‌های بالقوه زیادی برخوردار بوده که در جهت تامین منافع ملی و اسلامی می‌توانند آنها را به فعلیت برسانند. در این میان با دیپلماسی فرهنگی و تلاش برای ارتقا سطح ارتباطات و تعامل میان دو کشور با هدف طراحی و بنیاد نهادن تفاهم نامه‌ها و توافقاتی بر اساس ارزش‌های مشترک و راهبردی از جمله همکاری‌های علمی و دانشگاهی، دینی و حوزوی، تاریخی و گردشگری، هنری و رسانه‌ای و تقریب بین المذاهب می‌توانند در توسعه این روابط دوجانبه موثر واقع شوند.

این دو کشور با تقویت روابط دیپلماتیک میان خود علی‌الخصوص در زمینه‌های فرهنگی، گردشگری، دانشگاهی و حوزوی می‌توانند در گسترش

همکاری میان سایر حوزه‌های تجاری و بازرگانی، ارتباطات و حمل و نقل، سازمانهای منطقه‌ای و امنیتی و مبارزه با تروریسم گام‌های موثری برداشته و از همه مهمتر دفتر حفاظت از منافع خود را به سفارتخانه ارتقا دهند.

## فهرست منابع

۱. آذرشب، محمدعلی، پیشینه تقریب، تهران، ناشرمجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی- معاونت فرهنگی، ۱۳۸۴
۲. تسخیری، محمدعلی، درباره وحدت و تقریب مذاهب اسلامی، تهران، ناشرمجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی - مدیریت مطبوعات و انتشارات، ۱۳۸۳
۳. تکیه‌ای، سید مهدی، مصر، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۵۷
۴. جعفری ولدانی، اصغر، ایران و مصر: چالش‌ها و فرصت‌ها، تهران، ناشر مرز فکر، ۱۳۸۷
۵. حسینی، مختار، و دیگران، برآورد استراتژیک مصر، ج ۱، تهران، انتشارات موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر تهران، ۱۳۸۱
۶. سمیعی اصفهانی، علیرضا؛ عبدالرضا فتحی مظفری، نقش و جایگاه قدرت نرم در دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال نوزدهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۱
۷. قاسمی، مصطفی، آشنایی با کشورهای جهان اسلام: مصر، تهران، موسسه اندیشه سازان نور، ۱۳۹۰
۸. قوام، سید عبدالعلی، جهانی شدن و جهان سوم، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۲
۹. کدیور، جمیله، مصر از زاویه‌ای دیگر، تهران، انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۳
۱۰. یآوری، کاظم و دیگران، تاثیر مخارج توریسم بر رشد اقتصادی کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی، مجله تحقیقات اقتصادی دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران، شماره ۹۱، سال ۸۹
۱۱. (<http://www.abna.ir/314468>)
۱۲. (<http://www.hajj.ir/84/27508>)
۱۳. (<http://alef.ir/63532>)
۱۴. (<http://www.hawzahnews.ir/339121>)
۱۵. (<http://www.shia-news.com/76908>)
۱۶. (<http://farsi.khamenei.ir/10993>)
۱۷. (<http://www.bookcity.org/1764>)
۱۸. (<http://news.ut.ac.ir/10539>)
۱۹. (<http://www.taghribnews.ir/46805>)
۲۰. (<http://www.taghribnews.ir/46805>)
۲۱. (<http://irinn.ir/5928>)
۲۲. (<http://dolat.ir/225057>)
۲۳. (<http://www.jamejamonline.ir/1341877430393029699>)
۲۴. (<http://www.noornews.ir/64447>)
۲۵. (<http://isna.ir/93040100599>)
۲۶. (<http://iqna.ir/1447843>)
۲۷. (<http://www.fazellankarani.com>)
۲۸. (<http://www.shia-news.com/12357>)
۲۹. (<http://www.icro.ir/3509>)